

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-80>

УДК 378.225

Жабенко О.В.Інститут вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України**ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА НАУКОВОМУ РІВНІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Анотація. Для дослідження теми було обрано дві зарубіжні країни: Республіку Казахстан і Королівство Нідерландів. У статті проаналізовано нормативно-правову базу щодо організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників із наукової складової в Україні, Казахстані й Нідерландах. На основі аналізу інформаційних джерел досліджено практики організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні університетів України, Казахстану і Нідерландів. Виявлено позитивний досвід у практиках організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів Казахстану і Нідерландів, що може бути поширеним в Україні. Визначено перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: науково-педагогічні працівники, професійний розвиток, доктори наук, постдокторанти, атестація.

Zhabenko OleksandrInstitute of Higher Education of the
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine**PRACTICE OF ORGANIZATION OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL WORKERS AT THE SCIENTIFIC LEVEL: NATIVE AND FOREIGN EXPERIENCE**

Summary. Two foreign countries were selected to study the topic: the Republic of Kazakhstan and the Kingdom of the Netherlands. In the article analyzed the legal framework for the organization of professional development of scientific and pedagogical workers in the scientific component in Ukraine, Kazakhstan and the Netherlands. In comparison with other countries, Ukraine has the largest number of regulatory documents regulating the training of applicants at the scientific level. On the basis of the analysis of information sources, the practices of organizing the professional development of scientific and pedagogical workers at the scientific level of the universities of Ukraine, Kazakhstan and the Netherlands was compared. For example, in Ukraine the further training of individuals with a PhD degree (candidate of science) is carried out at a separate, normative, scientific level of higher education. In Kazakhstan and the Netherlands, further improvement of PhD doctors' competences is not allocated in separate educational level. In Ukraine and Kazakhstan, training at the scientific level is institutionalized (corresponding structures have been formed at universities to coordinate the preparation of competitors: in Ukraine – the Institute of Doctoral Studies, in Kazakhstan – the Institute of Postdoctoral Studies). In the Netherlands, postdoctoral studies are temporary research positions in research projects. In Ukraine and Kazakhstan, the main criteria are the quantitative criteria for the selection candidates in Doctoral Studies / Postdoctoral Studies (number of publications in professional / indexed journals). In the Netherlands, selection is made by a combination of quantitative and qualitative criteria (not only the number of publications, but also personal characteristics, teaching experience, teamwork, public activity). Positive experience in the practice of organization of professional development of scientific and pedagogical workers of the universities of Kazakhstan and the Netherlands, which may be spread in Ukraine, has been revealed. Prospects for further scientific research in this direction have been determined.

Keywords: scientific and pedagogical workers, professional development, doctors of science, postdoctoral researchers, certification.

Постановка проблеми та її актуальність. Згідно з принципом «освіта протягом життя» науково-педагогічним працівникам необхідно постійно підвищувати свою професійну компетентність для конкурентоспроможності у середовищі науково-педагогічних працівників як Європейського освітньо-наукового простору так і Міжнародного (світового) освітньо-наукового простору. Одним із етапів удосконалення рівня компетентності і конкурентоздатності науково-педагогічного персоналу є підготовка на науковому рівні вищої освіти. Тому аналіз і порівняння практик організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні як в Україні так і за кордоном є актуальним і необхідним для визначення шляхів удоскона-

лення підходів до професійного розвитку науково-педагогічних працівників в Україні.

У нашому дослідженні ми акцентували увагу на практиках організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні у Республіці Казахстан (далі – Казахстан) (першої центральноазіатської країни, що визнана повноправним членом Європейського освітнього простору, і яка раніше за Україну запровадила третій рівень підготовки фахівців – доктор (PhD) та Королівстві Нідерландів (далі – Нідерланди) (більшість дослідницьких університетів цієї країни входять до числа найбільш рейтингових університетів світу).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підвищення рівня професійної ком-

петентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти приділяли увагу багатьох вчених: Дягилева О. визначала шляхи удосконалення підготовки викладачів морських вищих навчальних закладів до застосування європейських освітніх цінностей у професійній діяльності [9]; Заяць Л.І. порівнювала міжнародну академічну мобільність науково-педагогічних кадрів у Нідерландах і Україні [10]; Балакаєва Г.Т., Токмагамбетов А.Ш., Зейнолла С.Ж. аналізували результати навчання викладачів закладів вищої освіти Казахстану за програмами підвищення кваліфікації ФАТ «Національний центр підвищення кваліфікації «Өрлеу» [7]; Кабатаєва Б.С. та Кабатаєва Р.С. розглядали можливі шляхи удосконалення системи підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації у Республіці Казахстан [11]; De Goede M., Belder R. and De Jonge J. аналізували проходження академічної кар'єри в Нідерландах [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Аналіз наукових праць свідчить, що незважаючи на значну увагу науковців до проблеми професійного розвитку науково-педагогічних працівників поза їх увагою залишилися питання практик організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні у вітчизняних університетах та в університетах Казахстану і Нідерландів.

Мета статті: проаналізувати й порівняти практику організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні у вітчизняних університетах та університетах зарубіжних країн, таких як Казахстан і Нідерланди й на цій основі виявити позитивний досвід, що може бути поширеним в Україні.

Основні завдання статті: проаналізувати вітчизняне законодавство та нормативно-правову базу зарубіжних країн, правові акти їх університетів із питань організації професійного розвитку науково-педагогічних працівників на науковому рівні; порівняти організацію професійного розвитку науково-педагогічних працівників у вітчизняних університетах та університетах зарубіжних країн; виявити позитивний зарубіжний досвід, що може бути корисним для України.

Виклад основного матеріалу. Одним із видів освітньої траєкторії у професійному розвитку науково-педагогічних працівників (далі – НПП) є освоєння нових ступенів і рівнів освіти. Досить часто в нашій країні ототожнюють підготовку на науковому рівні вищої освіти (в докторантурі) закладів вищої освіти (наукових установ) України та здобуття досвіду постдока (postdoc) у зарубіжних країнах. У нашій статті ми спробуємо виявити спільні та відмінні риси в організації цих процесів.

В Україні НПП зі ступенем доктора філософії (кандидата наук) у подальшому можуть підвищувати свій професійний рівень шляхом здобуття ступеня вищої освіти доктора наук на науковому рівні вищої освіти або через навчання в докторантурі свого чи іншого закладу вищої освіти (наукової установи) заочною (денною) формою навчання або через самостійну підготовку своїх наукових досягнень до захисту [15]. Підготовка на науковому рівні вищої освіти має відповідати

критеріям, що визначені на десятому рівні Національної рамки кваліфікацій [12; 18].

У Казахстані доктори філософії можуть вступати на постдокторські програми – освітні програми додаткової освіти. Підготовка осіб на постдокторських програмах здійснюється в організаціях вищої і (або) післядипломної освіти і наукових організаціях, що мають наукові школи і виконують наукові дослідження із напрямів підготовки кадрів [13]. Можливість постдокторської підготовки докторів філософії передбачається у п. 112 Глави 4 «Вимоги до рівня підготовки докторанта» Державного загальнообов'язкового стандарту післядипломної освіти [8, с. 248], проте жодних вимог до рівня підготовки в постдокторантурі цей документ не містить.

У Нідерландах НПП після здобуття ступеня доктора філософії можуть відвідувати «постдокторські студії» в іншому університеті чи за кордоном. На відміну від України, у Нідерландах постдокторська кваліфікація не виділена окремим рівнем у Dutch Qualifications Framework (NLQF) (Голландська Рамка кваліфікацій). Останнім рівнем кваліфікаційної рамки там є 8 – «NLQF Level 8: Doctorate; Designer; Medical specialist» (докторський ступінь, передбачає здобуття ступеня доктора філософії; проектувальника; спеціаліста з медицини) [3]. Жодних вимог до рівня кваліфікації постдокторанта рамка кваліфікацій не містить.

В Україні однією із основних форм підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації є докторантура [20]. Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії із обов'язковим науковим консультиуванням цього процесу штатним науково-педагогічним або науковим працівником відповідного закладу вищої освіти (наукової установи) із ступенем доктора наук з відповідної спеціальності [15; 18]. Вікових обмежень для вступу в докторантуру немає.

Підготовка в докторантурі здійснюється за державним (за рахунок видатків державного бюджету у державних закладах вищої освіти чи наукових установах) та регіональним замовленням (за рахунок видатків місцевих бюджетів у державних та комунальних закладах вищої освіти чи наукових установах), а також на умовах контракту (за рахунок коштів юридичних чи фізичних осіб, зокрема за кошти грантів, які отримав заклад вищої освіти (наукова установа) на проведення наукових досліджень, за якими передбачається підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук) [15]. Якщо особи навчалися в докторантурі за державним чи регіональним замовленням і не завершили навчання, то реального механізму повернення цих коштів немає. У Законі [18] та [19] пропонується механізм повернення коштів у випадку бажання колишнього здобувача повторно безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних закладах вищої освіти на науковому рівні.

Постдокторантура – форма післядипломної освіти у Казахстані під керівництвом провідного вченого (якого обирає заклад освіти) [8, с. 248]. Постдокторські програми реалізуються у закладах вищої освіти (організаціях вищої і (або) післядипломної освіти), що мають наукові школи

і здійснюють наукові дослідження із напрямів підготовки кадрів за рахунок коштів фізичних і (або) юридичних осіб [13]. Метою постдокторантури є підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації для формування і забезпечення спадкоємності наукових шкіл університету [14, с. 2]. За спрямуванням постдокторські програми, аналогічно до програм PhD, також поділяються на наукові та професійні.

Позиція «постдокторант» відкривається на кафедрах (в інститутах) університетів при наявності проектів, у межах яких постдокторант буде здійснювати свою наукову діяльність. А постдокторантом може бути вчений, який не більше як шість років має ступінь доктора PhD або прирівняний до нього. До того ж, є вікове обмеження для претендентів у постдокторантуру – їх вік, як правило, не повинен перевищувати 40 років [14, с. 2–4].

Слід зауважити, що в Казахстані програми постдокторантури фінансуються із позабюджетних коштів університетів (діє принцип автономії університетів), а також у межах програм і грантів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Із позабюджетних коштів університетів виплачується стипендія постдокторам, а також покриваються їх витрати, що пов'язані із участю у міжнародній науковій конференції за кордоном тривалістю до 7 днів (не більше однієї конференції на рік). Якщо ж постдокторант був відрахований із постдокторантури або як такий, що не виконав вимог атестації, або за власним бажанням він повинен повернути університету кошти, що були витрачені університетом за період його перебування в постдокторантурі [14, с. 9].

У Нідерландах постдокторський дослідник (postdoctoral researcher) або постдок (postdoc) – це набуття особою досвіду дослідника, після здобуття ступеня PhD, що дозволяє їй і надалі спеціалізуватися в певній галузі та засвоювати нові навички й методи [4]. Зазвичай посади постдоків відкриваються з метою реалізації певних наукових проектів або грантів на наукові дослідження.

В Україні, відповідно до Закону «Про вищу освіту», докторант – здобувач вищої освіти, («особа, зарахована або прикріплена до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора наук») [18]. Проте, згідно із ст. 31 Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» докторант – це науковий працівник, адже посада «докторант» входить до переліку основних посад наукових працівників наукових установ [20]. Тому у нормативних документах наявна невідповідність із визначенням його статусу: у наукових установах – це науковий працівник, а у закладах вищої освіти – здобувач вищої освіти.

У Казахстані постдокторант – особа, яка здобуває післядипломну освіту.

У Нідерландах постдоктори – тимчасові наукові працівники, із якими, як правило, укладається строковий трудовий договір. Відповідно до «The Code of Conduct for Recruitment» «установи, що добирають постдокторантів, повинні встановлювати чіткі правила та інструкції щодо набору і призначення постдокторських дослідників, включаючи максимальну тривалість та цілі таких призначень. При цьому слід урахувати і час, проведений кандидатом у попередніх постдокторських призначеннях в інших

установах, і тимчасовість статусу постдокторанта» [6]. Тому посада постдокторського дослідника (postdoctoral researcher) не входить до системи UFO: University Job Classification (Університетська класифікація посад), і тому вона не є окремо зареєстрованою категорією на показниках WOPI (WOPI, Wetenschappelijk Onderwijs Personeelsinformatie – Інформаційної системи про науково-освітній персонал). Незважаючи на це, постдокторська посада – перший крок у академічній кар'єрі після отримання ступеня PhD [2, с. 2]. Постдоктори (postdocs), можуть одержувати фінансування від університету, «Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO)» або «а European funding body (e.g. the European Research Council or ERC)». При цьому вони вважаються співробітниками на зарплаті та користуються повними вигодами працівників [1, с. 13]. Постдоктори можуть працювати над роботою самостійно, одержавши індивідуальний постдокторський грант (Rubicon або Talent Scheme), або у складі дослідницької групи, що працює над дослідженням певної теми.

Відбір кандидатів до докторантури (постдокторантури) здійснюється на конкурсній основі, проте підходи відрізняються. В Україні та Казахстані вимоги до відбору досить загальні й оцінюються в основному лише спроможність до наукової діяльності. Так, основними вимогами до претендентів у докторантуру в Україні є «опубліковані праці з обраної спеціальності (зокрема публікації в міжнародних реферованих журналах, індексованих в наукометричних базах, та наукові результати, що потребують завершення або оформлення у вигляді дисертації, монографії чи наукової доповіді за сукупністю статей» [15; 17]. В університетах Казахстану основними критеріями відбору кандидатів у постдокторантуру є: кількість публікацій і їх цитованість; участь у науково-дослідних проектах; досвід наукового керівництва (співкерівництва) магістрантами (докторантами); самостійність у проведенні науково-дослідницької діяльності. Пріоритет у відборі надається претендентам, які мають публікації у наукових виданнях, що входять до баз даних Scopus і (або) Clarivate Analytics (Web of Science Core Collection), та цитування на ці публікації [14, с. 3–4].

Деяко інший підхід у Нідерландах. При відборі здійснюється як кількісна так і якісна оцінка заслуг кандидатів, зосереджується увага не лише на кількості публікацій, а й на інших аспектах кар'єри претендента, а саме: викладанні, науковому керівництві, досвіді командної роботи, управління науковими дослідженнями та інноваціями, громадській діяльності. До кандидатів, які мають досвід роботи в промисловості, застосовуються такі критерії як: наявність патентів, розробок або винаходів [6].

У цілому відбір проходить аналогічно відбору кандидата на посаду (чітко окреслюються вимоги до кваліфікації, компетентностей претендента, його майбутні завдання (обов'язки) за посадою). Наприклад, вимоги до кваліфікації та компетентностей кандидата на посаду постдока в проект «Blended Learning and CLARIAH Media Suite» («Змішане навчання та CLARIAH (Загальна лабораторія. Дослідницька інфра-

структура для мистецтв та гуманітарних наук) медіа-комплект») Utrecht University's Faculty of Humanities. В оголошенні вказано про пошук дослідника «з сильними аналітичними та дидактичними навичками та знаннями методів цифрових досліджень для створення змішаних програм навчання, навчальних посібників, відеопродукції та вебінарів для програми CLARIAH Media Suite. Postdoc зможе почати з існуючих навчальних матеріалів, а також створити власні модулі та вправи. Крім навчання в Інтернеті, ця позиція передбачає підготовку навчальних посібників та проведення семінарів для різних цільових груп (студентів, дослідників, журналістів)» [5]. Крім того, досить серйозними є вимоги до кваліфікації та компетентностей претендента:

« – PhD з медіазнавства (media studies), культурології (cultural studies), візуальних досліджень (visual studies), комунікаційних наук (communication sciences), історії (history), інформаційних наук (information sciences) або іншої відповідної дисципліни, або запланований термін захисту;

– досвід у галузі цифрових гуманітарних досліджень;

– щонайменше два роки викладацького стажу й бажано мати BTQ certificate (basic teaching qualification);

– відмінні навички академічного письма та презентації;

– відмінне знання як письмової, так і розмовної англійської мови;

– підтвержені знання голландської мови (вміння читати та розуміти на-писане голландською мовою);

– підтверджений досвід у цифрових методах, цифрових інструментах, цифрових архівах та змішаному навчанні;

– практичне мислення (hands-on mentality);

– вміння працювати у складі міждисциплінарної команди (interdisciplinary team);

– здатність та готовність співпрацювати між навчальними дисциплінами медіа-досліджень, історії, інформатики та архівознавства (ability and willingness to collaborate across the academic disciplines of media studies, history, computer sciences and archival studies);

– здатність вирішувати проблеми та вміння долати складнощі та невизначеність (problem-solving attitude and ability to deal with complexities and uncertainty);

– відмінні організаторські, соціальні та комунікативні навички» [5].

Основою підготовки доктора наук в Україні є наукова програма, адже «підготовка в докторантурі передбачає виконання особою відповідної наукової програми закладу вищої освіти (наукової установи) за певною спеціальністю та проведення власного «фундаментального чи прикладного наукового дослідження» [15; 20]. У нормативних документах не досить чітко регламентовано формування наукової програми. По великому рахунку, за теперішніми вимогами, докторанти мають прийти із майже готовими дисертаціями (хоча ступінь готовності може бути різною), тому й наукові програми (робота по завершенні дослідження), що відображені в індивідуальних планах наукової роботи будуть різні.

Наукова програма має містити терміни проміжної атестації та вимоги до активності в публікації результатів дослідження. Проте, наукова програма не передбачає навчання, а всі «найвищі компетентності» [18] докторанти мають здобувати самостійно під час власної дослідницької діяльності. Підготовка докторантів не передбачає обов'язкового здійснення ними навчальної (викладацької) діяльності.

У Казахстані програмою постдокторантури передбачаються такі види діяльності: науково-дослідницька робота (здійснюється згідно з індивідуальним планом роботи постдокторанта); проміжна та підсумкова атестація [14, с. 2]. Постдокторські програми спрямовуються «на поглиблення наукових знань, вирішення наукових і прикладних завдань зі спеціалізованої теми під керівництвом провідного вітчизняного або зарубіжного вченого» (якого обирає заклад освіти) [8, с. 248; 13].

Постдокторанти мають право: займатися педагогічною діяльністю, при цьому об'єм педагогічного (навчального) навантаження повинен складати не більше 6 кредитів на рік; на зарубіжне наукове стажування (забезпечення академічної мобільності). Крім того постдоки зобов'язані протягом одного року брати участь не менш ніж у двох міжнародних наукових конференціях [14, с. 5].

У Нідерландах основною метою постдокторантури є надання додаткових можливостей для професійного розвитку наукової кар'єри в контексті довгострокових кар'єрних перспектив [6]. А метою постдоктора – є посилення своїх інноваційних здібностей вирішення проблем і опанування умінням керувати ресурсами дослідницької групи (працівники та грантові кошти). Такий досвід здобувається шляхом роботи на посаді постдока. Постдок не сам формує собі завдання. Переважно, кандидати обираються на посаду із заздалегідь визначеними завданнями і обов'язками. Прикладом можуть слугувати вимоги до посади постдока проекту «Blended Learning and CLARIAH Media Suite» Utrecht University's Faculty of Humanities. Університетом (а не претендентом) відразу ж пропонуються кандидату завдання, які він буде виконувати:

« – досліджувати вимоги до навчання для інтеграції медіа-комплекту в навчальні та дослідницькі програми голландських університетів та НДІ;

– розробити навчальні матеріали для роботи з медіа-комплектом (наприклад, письмову документацію, скріншоти та навчальні посібники);

– сприяти розробці методів цифрових досліджень для роботи з аудіовізуальними даними та інструментами (наприклад, аналіз цифрових джерел та інструментів) шляхом написання робіт та публікацій;

– регулярно проводити семінари та практикуми для різних цільових груп (наприклад, студентів, дослідників, журналістів);

– пропонувати активну підтримку користувачам CLARIAH Media Suite;

– підтримувати лідера оперативної робочої групи в організаційних питаннях, пов'язаних з CLARIAH Media Suite;

– викладати в програмах медіа-досліджень кафедри досліджень медіа та культури (Department of Media and Culture Studies)» [5].

В Україні нормативний строк підготовки доктора наук у докторантурі становить два роки [15]. Кількість періодів підготовки в докторантурі може бути необмеженою (залежно від бажання НПП), проте за рахунок державного чи регіонального замовлення – лише один раз.

Тривалість проходження програми постдокторантури у Казахстані складає три роки (із можливістю продовження до п'яти років за поданням Експертної комісії відповідно до результатів підсумкової атестації) [14, с. 9].

Постдок у Нідерландах триває два роки із можливістю продовження цього терміну у разі продовження наукового проекту [4]. Кількість постдоків для НПП не обмежується. Все залежить від його потреб та кар'єрних планів.

В Україні та Казахстані реалізацію програм підготовки докторантів (постдокторантів) в університетах забезпечують освітні або наукові підрозділи, а загальною координацію і контроль за науково-дослідницькою діяльністю докторантів (постдокторантів) на рівні університету – спеціально створені для цього структурні підрозділи.

В Україні підготовка в докторантурі завершується наданням висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації та представленням у спеціалізованій вченій раді своїх наукових досягнень у вигляді дисертації, або опублікованої монографії, або за сукупністю опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях статей [15]. Для позитивної атестації здобувач ступеня доктора наук повинен мати не менше 20 публікацій у наукових фахових виданнях України та інших держав (у природничих і технічних науках замість трьох статей можуть бути долучені три патенти на винахід (авторські свідоцтва про винахід), що безпосередньо стосуються наукових результатів дисертації), та обов'язково провести апробацію матеріалів дисертації на наукових конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, школах тощо [21].

Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень [18]. «Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого» [20]. Здобуття наукового ступеня доктора наук засвідчується дипломом доктора наук [18].

У Казахстані по завершенні третього року перебування у постдокторантурі проводиться підсумкова атестація постдокторантів на засіданні вченої ради структурного підрозділу університету (факультету тощо), де здійснювалась підготовка. Основним критерієм завершення програми постдокторантури є: не менше семи одноосібних публікацій у журналах із ненульовим імпаکت-фактором по базі даних Web of Science Core Collection, що індексуються в базі даних Scopus не нижче 3 квартиля (Q3) (якщо журнал індексуються в базі даних Scopus не нижче 1 квартиля (Q1), то стаття зараховується як дві публікації).

Підсумкова атестація – публічний вступ із науковою доповіддю і звітом про наукові результати, одержані під час проходження постдокторської програми. Особлива увага на засіданні має звертатися на аналіз новизни, обґрунтованості

результатів, висновків, теоретичних і практичних рекомендацій. Учена рада відкритим голосуванням приймає одне з двох рішень: атестувати; не атестувати. За результатом підсумкової атестації оформляється індивідуально для кожного постдокторанта протокол на пронумерованих бланках, який у подальшому зберігається в архіві університету [14, с. 7–8]. Особи, які успішно закінчили постдокторантуру мають право повернутися на раніше займану посаду [14, с. 5].

У Нідерландах контроль за діяльністю постдока здійснює його безпосередній керівник (або керівник теми (проекту), завідувач кафедри тощо). Проте тут контроль іншого характеру, ніж контроль за українським докторантом чи казахстанським постдокторантом, адже контролюється виконання функціональних обов'язків (функціональних повноважень), сумлінне виконання яких оплачується. Перебування (навіть неодноразове) на посаді постдока ще не означає однозначного зайняття постійної академічної посади доцента чи професора. «Лише 13% осіб по завершенні постдоку переходить на вищу посаду в межах тієї ж установи, а 7% – до іншого університету. Близько двох третин залишають університетський сектор й переходять до державного чи приватного сектору або виїздять за кордон [2, с. 13].

Висновки і пропозиції. В Україні, Казахстані, Нідерландах забезпечується професійний розвиток НПП за науковою складовою. За результатом порівняння організації професійного розвитку НПП у вітчизняних університетах та університетах зарубіжних країн можна зробити такі висновки.

В Україні подальша підготовка осіб зі ступенем доктора філософії (кандидата наук) здійснюється на окремому нормативно визначеному науковому рівні вищої освіти. У Казахстані і Нідерландах подальше удосконалення компетентностей докторів PhD не виділяється нормативно окремим науковим рівнем.

У Казахстані встановлено вікові обмеження для кандидатів на програми постдокторантури (40 років). Крім того, вступати мають право кандидати, які не більше шести років є докторами PhD.

В Україні фінансування підготовки докторів наук здійснюється переважно за рахунок держзамовлення. У Казахстані і Нідерландах держзамовлення відсутнє, а постдокторанти фінансуються переважно університетами. У Нідерландах широко розвинуто грантове фінансування роботи постдоків.

В Україні в нормативних документах немає однозначного підходу до визначення статусу докторанта (здобувач вищої освіти чи науковий працівник). У Казахстані – постдокторант – особа, яка здобуває післядипломну освіту. У Нідерландах постдок – тимчасовий науковий працівник.

В Україні та Казахстані підготовка на науковому рівні інституціоналізована (в університетах сформовані відповідні структури, що координують підготовку здобувачів: в Україні – інститут докторантури, в Казахстані – інститут постдокторантури). У Нідерландах постдокторантури – це тимчасові дослідницькі посади у наукових проектах.

В Україні і Казахстані основними є кількісні критерії відбору кандидатів у докторантуру / постдокторантуру (кількість публікацій у фахових / індексованих журналах). У Нідерландах відбір здійснюється за поєднанням кількісних і якісних критеріїв (вра-

ховуються не лише кількість публікацій, а й особистісні характеристики, досвід викладання, командної роботи, громадської діяльності).

В Україні і Казахстані докторанти і постдокторанти самостійно формують наукову програму свого перебування відповідно у докторантурі і постдокторантурі. Тому в одержанні результатів і їх можливого подальшого впровадження зацікавлені переважно лише вони самі. В Нідерландах кандидати обираються на посаду постдока із задалегідь визначеними завданнями і обов'язками, а посади постдоків відкриваються з метою реалізації наукових проектів або грантів на наукові дослідження.

Постдоки кафедр університетів у Нідерландах зобов'язані окрім наукових досліджень забезпечувати навчальний процес (готувати навчальні посібники, розробляти власні навчальні модулі, проводити семінари тощо), тобто удосконалюють компетентності із навчально-методичної діяльності. В Україні й Казахстані такі види діяльності докторантів / постдокторантів у наукових програмах їх підготовки не передбачені.

За результатами дослідження можна виділити наступний позитивний досвід практик організації професійного розвитку НПП за науковою складовою, який можна запровадити в Україні:

– здійснення відбору до докторантури із застосуванням як кількісних так і якісних критеріїв оцінювання кандидатів;

– розширення автономії університетів через відміну держзамовлення й запровадження університетського (для реалізації своєї кадрової політики) та грантового фінансування підготовки докторів наук;

– зарахування до докторантури на задалегідь визначені для докторанта тему і дослідницькі завдання. Бажано щоб докторанти у докторантурі окрім посилення своїх інноваційних здібностей у вирішенні наукових проблем набували компетентностей із управління ресурсами дослідницької групи (працівники та грантові кошти).

Подальшими напрямками досліджень є: робота якісних критеріїв оцінки кандидатів у докторантуру; організації атестації науково-педагогічних працівників.

Список літератури:

1. A Beginner's Guide to Dutch Academia. Amsterdam : The Young Academy, 2018. 45 p. URL: <https://www.dejongeakademie.nl/shared/resources/documents/Abeginnersguide.pdf>.
2. De Goede, M., Belder, R. and De Jonge, J. (2013). Academic Careers in the Netherlands 2013. Facts & Figures 7. The Hague : Rathenau Instituut. 20 p. URL: https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2018-05/Facts_and_Figures_Academic_Careers_01.pdf
3. National Qualifications Framework. Netherlands / site EURYDICE (European Commission). URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-qualifications-framework-53_en
4. PhD, Postdoc, and Professor Salaries in the Netherlands / site Academic Positions. URL: <https://academicpositions.com/career-advice/phd-postdoc-and-professor-salaries-in-the-netherlands>
5. Postdoc position in «Blended Learning and CLARIAH Media Suite» (0.6–8fte) / site Academictransfer. URL: <https://www.academictransfer.com/en/54508/postdoc-position-in-blended-learning-and-clariah-media-suite-06-8fte/>
6. The Code of Conduct for Recruitment. URL: <https://euraxess.ec.europa.eu/jobs/charter/code>
7. Балакаева Г.Т., Токмагамбетов А.Ш., Зейнолла С.Ж. Оценка результатов обучения преподавателей вузов Казахстана по программам повышения квалификации ФАО НЦПК «Өрлеу» РИПК СО. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-rezultatov-obucheniya-prepodavateley-vuzov-kazahstana-po-programmam-povysheniya-kvalifikatsii-fao-ntspk-rleu-ripk-so>
8. Государственный общеобразовательный стандарт послевузовского образования : приложение 8 к приказу МОН РК от 31.10.2018 № 604. 258 с. С. 220–258. URL: <http://www.enu.kz/downloads/iyun/goso-2018-mag-doc.pdf>
9. Дягилева О. Підготовка науково-педагогічних працівників ВНЗ морського профілю в контексті розвитку науково-дослідницького середовища. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету]. Сер. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 131. С. 94–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_26
10. Заяць Л.І. Порівняльний аналіз університетської освіти в Україні та Нідерландах у контексті Болонських угод. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 3(7). С. 82–94. URL: <http://oaji.net/articles/2016/2923-1457599461.pdf>
11. Кабатаева Б.С., Кабатаева Р.С. Система подготовки научных кадров в Республике Казахстан. *Казахская цивилизация (Университет Кайнар)*. 2015. URL: <https://articlekz.com/article/20067>
12. Національна рамка кваліфікацій : додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n#n12>
13. Об образовании : Закон Республики Казахстан от 27.07.2007 № 319-III (с изменениями). URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
14. Положение о постдокторантуре в Казахском национальном университете имени Аль-Фараби, утверждено ректором КазНУ им. аль-Фараби 20.07.2018. 10 с. URL :<https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder19427/Положение%20постдок%20КазНУ.pdf>
15. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (у редакції від 19.04.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>
16. Порядок присудження наукових ступенів, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (у редакції від 06.09.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-p>
17. Приватний ВНЗ «Київський медичний університет». URL: <http://kmu.edu.ua/pidgotovka-zdobuvachiv-stupenya-doktora-nauk-u-doktoranturi/>
18. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (у редакції від 09.08.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
19. Про затвердження Порядку відшкодування коштів державного або місцевого бюджету, витрачених на оплату послуг з підготовки фахівців : постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2015-p#n8>
20. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII (у редакції від 16.07.2019). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
21. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : наказ МОНмолодьспорту України від 17.12.2012 № 1112 (із змінами). URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12>

References:

1. A Beginner's Guide to Dutch Academia. Amsterdam : The Young Academy, 2018. 45 p. URL: <https://www.dejongeakademie.nl/shared/resources/documents/Abeginnersguide.pdf>
2. De Goede, M., Belder, R. and De Jonge, J. (2013). Academic Careers in the Netherlands 2013. Facts & Figures 7. The Hague : Rathenau Instituut. 20 p. URL : https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2018-05/Facts_and_Figures_Academic_Careers_01.pdf
3. National Qualifications Framework. Netherlands / site EURYDICE (European Commission). URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-qualifications-framework-53_en
4. PhD, Postdoc, and Professor Salaries in the Netherlands / site Academic Positions. URL: <https://academicpositions.com/career-advice/phd-postdoc-and-professor-salaries-in-the-netherlands>
5. Postdoc position in «Blended Learning and CLARIAH Media Suite» (0.6–8fte) / site Academictransfer. URL: <https://www.academictransfer.com/en/54508/postdoc-position-in-blended-learning-and-clariah-media-suite-06-8fte/>
6. The Code of Conduct for Recruitment. URL: <https://euraxess.ec.europa.eu/jobs/charter/code>
7. Balakaeva H.T., Tokmahambetov A.Sh., Zeinolla S.Zh. Otsenka rezultatov obucheniya prepodavatelei vuzov Kazakhstana po programmam povysheniya kvalifikatsiyi FAO NTsPK «Orleu» RYPK SO [Assessment of the results of training of teachers of higher educational institutions of Kazakhstan under the improvement of qualification programs of FAO NCIQ «Orleu» RIIQ SO]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-rezultatov-obucheniya-prepodavateley-vuzov-kazahstana-po-programmam-povysheniya-kvalifikatsii-fao-ntspk-rleu-riq-so>
8. Gosudarstvennyi obsheobiazatelnyi standart poslevuzovskogo obrazovaniya : prilozhenie 8 k prikazu MON RK ot 31.10.2018 № 604. 258 s. S. 220–258. URL: <http://www.enu.kz/downloads/iyun/goso-2018-mag-doc.pdf>
9. Diahyleva, O. Pidhotovka naukovopedagogichnykh pratsivnykiv VNZ mor-skoho profilu v konteksti rozvytku naukovodoslidnytskoho seredovyscha [Preparation of scientific-pedagogical workers of the marine profile higher education institutions in the context of the development of the research environment]. *Naukovi zapysky [Kirovogradskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu]. Ser. Pedagogichni nauky*. 2014. Vyp. 131. S. 94–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_26
10. Zaiats, L.I. Porivnialnyi analiz universytetskoï osvity v Ukraini ta Niderlandakh u konteksti Bolonskykh uгод [Comparative analysis of university education in Ukraine and the Netherlands in the context of the Bologna Agreements]. *Osvitolohichni dyskurs*. 2014. № 3(7). S. 82–94. URL: <http://oaji.net/articles/2016/2923-1457599461.pdf>
11. Kabataeva B.S., Kabataeva R.S. Sistema podhotovky nauchnykh kadrov v Respublike Kazakhstan [The system of training scientific personnel in the Republic of Kazakhstan]. *Kazakhskaiia tsyvylyzatsiya (Unyversytet Kainar)*. 2015. URL: <https://articlekz.com/article/20067>
12. Natsionalna ramka kvalifikatsii : dodatok do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n#n12>
13. Ob obrazovanii : Zakon Respubliki Kazakhstan ot 27.07.2007 № 319-III (s iz-meneniami). URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
14. Polozhenie o postdoktoranture v Kazakhskom natsionalnom universitete imeni Al-Farabi, utverzhdeno rektorom KazNU im. al-Farabi 20.07.2018. 10 s. URL: <https://www.kaznu.kz/content/files/pages/folder19427/Polozhenye%20postdok%20KazNU.pdf>
15. Poriadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh), zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03.2016 № 261 (u redaktsii vid 19.04.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>
16. Poriadok prysudzhennia naukovykh stupeniv, zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.07.2013 № 567 (u redaktsii vid 06.09.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-p>
17. Pryvatnyi VNZ «Kyivskiy medychniy universytet». URL: <http://kmu.edu.ua/pidgotovka-zdobuvachiv-stupenya-doktora-nauk-u-doktoranturi/>
18. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII (u redaktsii vid 09.08.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
19. Pro zatverdzhennia Poriadku vidshkoduvannia koshtiv derzhavnogo abo mistsevoho biudzhetu, vytrachenykh na oplatu posluh z pidhotovky fakhivtsiv : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.08.2015 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2015-p#n8>
20. Pro naukovu i naukovotekhnichnu diialnist : Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 № 848-VIII (u redaktsii vid 16.07.2019). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
21. Pro opublikuvannia rezultativ dysertatsii na zbuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk : nakaz Monmolodsportu Ukrainy vid 17.12.2012 № 1112 (iz zminamy). URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1851-12>